

HET SIGNALEREN VAN PIJN BIJ KWETSBARE OUDEREN

**Jessica Takkenkamp
Pijnconsulent Slingeland Ziekenhuis**

PIJN

Hoe moeilijk is het om pijn in al zijn facetten op een goede manier in kaart te brengen?

KWETSBARE OUDERE EN PIJN

- Wat wordt verstaan onder kwetsbare ouderen?
- Welke aspecten zorgen ervoor dat de pijn bij kwetsbare ouderen moeilijker te signaleren is?
- Hoe kunnen verpleegkundigen objectiveren wat ze zien?
- Welke pijn meetinstrumenten zijn er specifiek ontwikkeld voor en gericht op kwetsbare ouderen?

DEFINITIE KWETSBARE OUDERE

Kwetsbare ouderen: ouderen van overwegend hoge tot zeer hoge leeftijd die kwetsbaar en veelal chronisch ziek zijn vanwege lichamelijke, psychische, milde communicatieve en/of sociale beperkingen, waardoor deze patiënten tijdelijk of blijvend niet in staat zijn zelfstandig te functioneren. Hierbij is vrijwel altijd sprake van multipele pathologie (Verenso, 2010).

SIGNALEREN VAN PIJN

- **Pijn is bij kwetsbare ouderen moeilijker te signaleren**
  - Fysiologisch verschillen en verlies van cognitieve en communicatieve vaardigheden.
  - Gebruik van verschillende (pijn)medicatie.
Polyfarmacie
  - Denkwijze van ouderen.
  - Ouderen gebruiken andere benamingen voor pijn.
  - Willen gezien worden als een goede patiënt.
  - Ouderen zijn bang voor hun onafhankelijkheid.
  - Negeren de aanwezigheid van pijn vaker.

OBSERVATIES

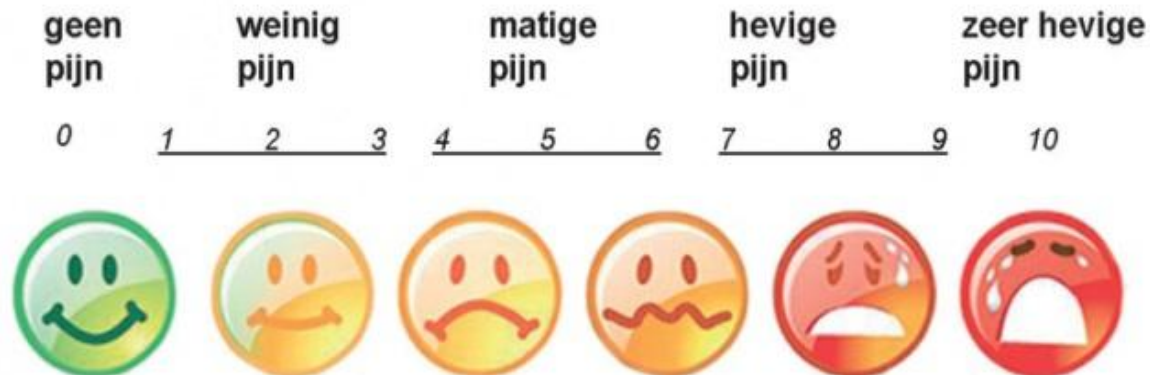
- gelaatsuitdrukkingen
- verbalisaties / vocalisaties
- lichaamsbewegingen
- zit- / lighouding
- verandering in interacties met anderen
- verandering in activiteiten of routines
- veranderingen in mentale status
- fysiologische veranderingen

MEETINSTRUMENTEN

Meest gebruikte meetinstrumenten in Nederland gericht op kwetsbare ouderen.

- NRS/VAS
- PACSLAC-D
- PAINAD
- REPOS
- DOLOPLUS-2

Rotterdam Elderly Pain Observation Scale (REPOS)

Eerst 2 minuten observeren en daarna aankruisen als gedrag aanwezig was tijdens de observatie.
Tel daarna alle aangekruiste gedragingen op voor de REPOS totaalscore.

NAAM CLIËNT			
	1 ^e observatie	2 ^e observatie	3 ^e observatie
NAAM OBSERVATOR			
DATUM / TIJDSTIP			
SITUATIE <small>(ADL, transitief, lopen, fysiotherapie, rust, wondverzorging, etc.)</small>			
PIJNMEDICATIE <small>(Soort, dosering en tijdstip laatste gift)</small>			
Gespannen gezicht	☐	☐	☐
Ogen (bijna) dichtknijpen	☐	☐	☐
Optrekken bovenlip	☐	☐	☐
Grimas	☐	☐	☐
Angstig kijken	☐	☐	☐
Bewegen lichaamsdeel	☐	☐	☐
Paniekerig, paniecreactie	☐	☐	☐
Kreunen / jammeren	☐	☐	☐
Onrustgeluiden / verbale uitingen	☐	☐	☐
Inhouden adem / stokken ademhaling	☐	☐	☐
REPOS TOTAALSCORE	☐	☐	☐
	zie REPOS beslisboom	zie REPOS beslisboom	zie REPOS beslisboom

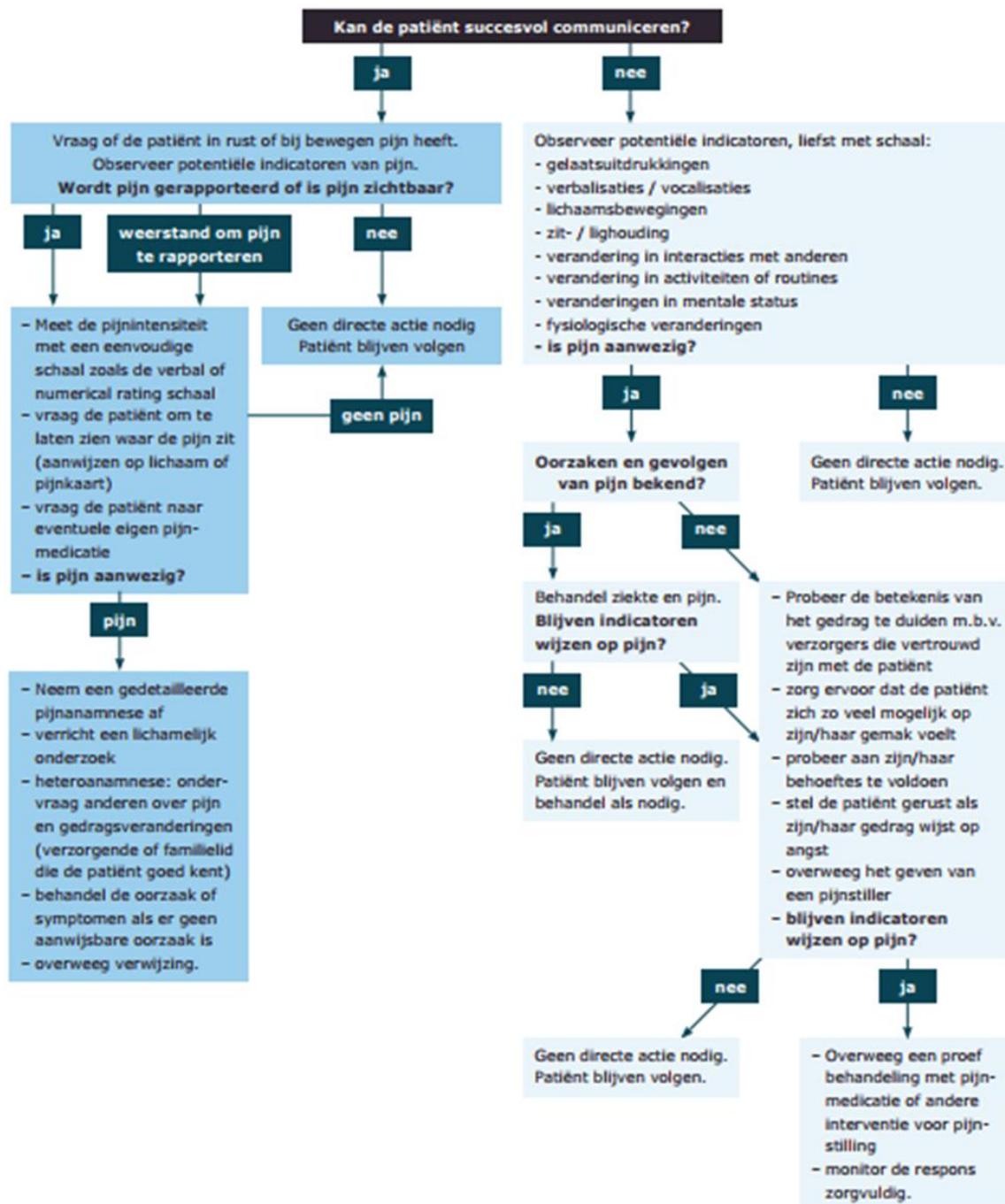

PAINAD

	0	1	2	Score
Ademhaling	Normaal.	Incidentele moeizame ademhaling. Korte periode van hyperventilatie.	Luidruchtige moeizame ademhaling. Lange periode van hyperventilatie. Cheyne-Stokes-ademhaling.	
Onrustgeluiden, (negatieve geluiden)	Geen.	Incidenteel kreunen of kermen. Zacht spreken met een negatieve of afkeurende toon.	Herhaaldelijk angstig uitroepen. Luid kreunen of kermen. Huilen.	
Gezichtsuitdrukking	Glimlachend, of nietszeggend (neutraal, ontspannen).	Droevig. Bang. Fronsen.	Grimas.	
Lichaamstaal	Ontspannen.	Gespannen. Overstuur op en neer stappen, ijsberen Zenuwachtig bewegen.	Verstard. Gebalde vuisten. Opgetrokken knieën. Wegtrekken of wegduwen. Uithalen.	
Troostbaarheid	Niet nodig om te troosten.	Afgeleid of gerustgesteld door stem of aanraking.	Onmogelijk te troosten, af te leiden of gerust te stellen.	
				Totaal

BRONNEN

Wetenschappelijke artikelen

1. Miaskowski, C. (2000, 1 september). *The impact of age on a patient's perception of pain and ways it can be managed*. [Pubmed]. Geraadpleegd op 2 maart 2018 van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11710146>
2. Rapo, S., & Liira, H., & Haanpää, M. (2016, 25 augustus). Subjective easiness of pain assessment measures in older people. [Pubmed]. Geraadpleegd op 11 maart 2018 van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26922563>
3. Verenso. (2011/2016). Multidisciplinaire richtlijn pijn: Herkenning en behandeling van pijn bij kwetsbaren ouderen. Geraadpleegd op 2 maart 2018 http://www.verenso.nl/assets/Uploads/Downloads/Richtlijnen/VER_003-32-Richtlijn-Pijn-deel2-v5LR.pdf
4. Ware, V., & Hurley, A., & Volicer, L. (2003, 3 februari). Development and Psychometric evaluation of the pain assessment in advanced dementia (PAINAID) scale. [Pubmed]. Geraadpleegd op 2 maart 2018 van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12807591>

Internetbronnen

1. Custers, H. (2017, april 4). *Pijnfysiologie en medicatie*. Geraadpleegd op 2 maart 2018 van https://blackboard.ru.nl/bbcswebdav/pid_-2674076-dt-content-rid-8037401_2/courses/MED-E-VRV-1702/post%20operatieve%20pijn%20overkoever.pdf
2. Dijk, J. van. (2015, juni 25). *NRS score alleen onvoldoende voor pijnbehandeling*. Geraadpleegd op 11 maart 2018, van https://www.nursing.nl/verpleegkundigen/nieuws/2015/6/nrs_score-alleen-onvoldoende-voor-pijnbehandeling-1781235w/
3. Volksgezondheid en zorg. (2016). Chronische ziekten en multimorbiditeit. Geraadpleegd op 7 maart, 2018, van <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/chronische-ziekten-en-multimorbiditeit/cijfers-context/prevalentie#!node-prevalentie-chronische-ziekte-naar-leeftijd-en-geslacht>
4. VMS. (2009, november). *V roege herkenning en behandeling van pijn*. Geraadpleegd op 7 maart 2018 van www.vmszorg.nl/themas/pijn/
5. VMS. (2009, september). *Kwetsbare ouderen*. Geraadpleegd op 2 maart 2018 van www.vmszorg.nl/themas/kwetsbare-ouderen/
6. Nederlandse Vereniging voor Anesthesiologie. (2012) *Richtlijn Postoperatieve pijn*. Geraadpleegd op 2 Maart 2018 www.anesthesiologie.nl/kwaliteit/richtlijnen/

EINDE

Deze presentatie werd mede mogelijk gemaakt door
Chantal Zwanenberg – Elkerliek ziekenhuis - Helmond
en
Ellen van Dinther – Slingeland ziekenhuis - Doetinchem